

Ἡ Θεία Λατρεία

Β΄

Οἱ Ψάλτες

Οἱ ψάλτες [...] πρῶτα-πρῶτα δέν κατάλαβαν πῶς εἶναι κατώτεροι κληρικοί, ἀλλά μᾶλλον βλέπουν τόν ἑαυτό τους ὁ καθένας τάχα πῶς εἶναι καλλιτέχνες. Ἀπό ἐδῶ καί πέρα ὅλα καταστρέφονται στή θεία λατρεία καί τήν ψαλμωδία. Οἱ ἄνθρωποι μπορεῖ νά εἶναι μουσικοί, μπορεῖ νά ἔχουν σπουδές, μπορεῖ νά εἶναι καί πράγματι καλλίφωνοι καί πολλοί ἀπ' αὐτούς καί εὐσεβεῖς ἄνθρωποι. Ἐνα ὅμως λείπει σχεδόν ἀπ' ὅλους, ἡ μουσική ἀντίληψη. Δέν ξέρουν ποιὰ εἶναι ἡ θέση τους στή θεία λατρεία καί γενικά γιατί ψάλλουμε στήν Ἐκκλησία. Σχεδόν ὅλοι χρησιμοποιοῦν τό στασίδι τους, γιά νά προβάλλουν τόν ἑαυτό τους, ἐπειδή νομίζουν ὅτι ἡ μουσική στήν Ἐκκλησία εἶναι σκοπός καί ὅτι ψάλλουμε ἐπειδή μᾶς ἀρέσει ἡ μουσική ἢ γιά νά προκαλέσουμε τό ἐνδιαφέρον τῶν ἀνθρώπων καί νά τούς φέρουμε στήν Ἐκκλησία. Ὅλα αὐτά εἶναι παρεξηγήσεις καί πλάνες, πού μᾶς ἀπομακρύνουν ἀπό τό πνεῦμα τῆς ὀρθόδοξης λατρείας.

Ὁ Μέγας Βασίλειος, ἐρμηνεύοντας τόν πρῶτο ψαλμό, μᾶς λέγει γιατί ψάλλουμε στήν Ἐκκλησία, καί ὁ ἅγιος Χρυσόστομος καί οἱ ἱεροί Κανόνες μᾶς λένε πῶς πρέπει νά ψάλλουμε. Ἀλλά οἱ ψάλτες μετατοπίζουν τό κέντρο τῆς θείας λατρείας καί μεταβάλλουν τίς ἱερές Ἀκολουθίες καί τή θεία Λειτουργία σέ μουσικές ἐπιδείξεις ἢ, νά τό ποῦμε ἔτσι, σέ ρεσιτάλ. Καί μακάρι νά ἦσαν πραγματικά μουσικές ἐπιδείξεις καί νά ἤκουε κανεῖς κάθε φορά κάτι σπουδαῖο καί ἐκλεκτό. Ἀλλά ὅ,τι ξενότροπο καί ἀντεκκλησιαστικό ἀποθησαυρίστηκε στίς μουσικές συλλογές, ὡς τάχα παραδοσιακή καί βυζαντινή μουσική, μέ τήν ἀξίωση νά ἀκούεται στήν Ἐκκλησία ὡς ἱερή μουσική τῆς λατρείας. Τί ὀφείλει ἡ Ἐκκλησία, τί χρεωστοῦν οἱ χριστιανοί νά ταλαιπωροῦνται δύο ὥρες ὀρθοί, ὅσο διαρκεῖ τό συντομώτερο ὁ Ὁρθρος καί ἡ θεία Λειτουργία κάθε Κυριακή, ἀκούοντας κακόγουστες μελωδίες ἐκτελούμενες κατά τόν χειρότερο τρόπο; Πατί νά μὴν τολμήσουμε ἐδῶ μιὰ ἐπιβαλλόμενη μεταρρύθμιση ἢ μᾶλλον ἀνακαίνιση τῆς θείας λατρείας; Νά ἐπανεέλθουμε σ' ἕναν παλαιότερο καί γνησιώτερο τρόπο ψαλμωδίας, νά ἀπλουστεύσουμε τό ἱερό ἄσμα καί πρό παντός νά τό παραδώσουμε στό λαό; Πῶς

ἔχουμε τήν ἀξίωση ὁ λαός νά παρακολουθῇ ἀμέτοχος τή θεία λατρεία, νά μὴν καταλαβαίνει τίποτε ἀπό τά λόγια καί τή μουσική τῶν ἱερῶν ὕμνων καί νά ἐξακολουθῇ νά ἔρχεται στήν Ἐκκλησία καί καρτερικά νά μᾶς ἀκούη;

Ὁ ψάλτης δά πρέπει νά ἔχη τήν ἱκανότητα ὄχι μόνο τόν χορό του νά διευθύνῃ, ἀλλά καί τόν λαό νά εἰσάγῃ στά σημεῖα πού ὁ λαός πρέπει καί μπορεῖ νά συμμετέχῃ στήν ψαλμωδία. Ἀλλά οἱ περισσότεροι ψάλτες, ἀσκούμενοι στή μονωδία, δέν εἶναι σέ θέση οὔτε πάντα ἀνθρώπους νά συγκροτήσουν σέ χορό καί νά τούς διευθύνουν. Ψάλλουν μόνοι τους καί ἀχρηστεύουν τούς ἄλλους καί μάλιστα τά παιδιά, τῶν ὁποίων ἡ φωνή εἶναι ὀκτώ φωνές ψηλότερη ἀπό τήν ἀνδρική. Ἐνας ψάλτης, πού ἔχει πέντε παιδιά κοντά του, ἀρχίζει νά ψάλλῃ στή δική του τονική βάση, πού τά παιδιά εἶναι ἀδύνατο νά τόν ἀκολουθήσουν καί νά ψάλουν μαζί του. Στό τέλος ἢ τόν ἀφήνουν καί φεύγουν ἢ κραυγάζουν ἀγωνιωδῶς, ὥστε πιά νά μὴν ἀποτελοῦν χορό καί νά μὴν μπορῇ κανεῖς νά τούς ἀκούη. Ὁμιλοῦμε γιά βυζαντινό μονόφωνο χορό καί ὄχι γιά χορωδία, πού εἶναι ἄλλο πράγμα. Ὁ καταρτισμός παιδικῆς χορωδίας μᾶς πηγαίνει ἄλλου, ἔξω ἀπό τήν παράδοση τῆς ὀρθόδοξης βυζαντινῆς ψαλμωδίας, ὅπου δέν μπορούμε νά ἔχουμε ἀξίωση ἀπό τόν ψάλτη ἢ τοῦλάχιστον ἀπ' ὅλους τούς ψάλτες. Ἀλλά καί δέν εἶναι αὐτό πού ζητοῦμε.

Ἀλλά ὅταν ὀμιλοῦμε γιά τούς ψάλτες καί γιά τή μουσική τῆς θείας λατρείας, δέν πρέπει νά παραλείψουμε νά ποῦμε καί γιά τούς λειτουργούς ἱερεῖς. Ὁ διάκονος, ὁ πρεσβύτερος καί ὁ ἐπίσκοπος, ὡς λειτουργοί ἔχουν μουσικό μέρος στήν τελετουργία, καί ψάλλουν καί ἐκφωνοῦν. Θά πρέπει νά ψάλλουν ὅσο τό δυνατό λιγώτερο καί νά ἐκφωνοῦν ὅσο μποροῦν πιό ἀπλά. Οἱ ἱερεῖς ψάλλουν μόνο ὅταν συλλειτουργοῦν καί φυσικά ὅταν λειτουργῇ ἐπίσκοπος, καί ψάλλουν βέβαια μόνο πρὶν καί μετὰ τή Μικρὴ Εἴσοδο καί στό «Ἄγιος ὁ Θεός...». Δέν μπορούμε τώρα νά ἐπεκταθοῦμε σέ λεπτομέρειες γιά τό πῶς πρέπει νά μᾶθουν νά ψάλλουν πέντε πράγματα, ὄχι θέλοντας νά μιμηθοῦν τούς ψάλτες, ἀλλά σάν λειτουργοί ἱερεῖς. Ἐκεῖνο πού μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερο εἶναι οἱ ἱερατικές

έκφωνήσεις, γιατί έχει πολλή σημασία για τή θεία λειτουργία πώς ανοίγει τό στόμα του ό λειτουργός ιερέας, και πώς σηκώνει βέβαια τό χέρι του, για νά πῆ «Εἰρήνη πᾶσι». Πάντως ἕνα πρέπει νά καταλάβουμε ὅλοι, ὅτι ἄλλο ψαλμωδία και ἄλλο ἐκφώνηση. [...]

Μᾶς ἐνδιαφέρει ἀποκλειστικά τό θέμα τῆς θείας λατρείας τῆς Ἐκκλησίας, μέ τό ὅποιο συνδέεται ὅπωςδήποτε τό θέμα τῆς ἱερῆς μουσικῆς. Πρέπει αὐτό νά τό τονίζουμε, ὅτι για τή θεία λατρεία μᾶς χρειάζεται ἱερή μουσική, και μέ κάθε τρόπο νά φροντίσουμε νά ἀποκαταστήσουμε τά πράγματα στήν ἐκκλησιαστική ψαλμωδία. Ἀσφαλῶς ἱερή μουσική δέν εἶναι οὔτε ὁ τούρκικος ἀμανές οὔτε ἡ ζακυνθινή καντάδα, και εἶναι ἀλήθεια ὅτι και στήν πρωτεύουσα και στίς ἐπαρχίες αὐτά τά δυό ψαλμωδικά εἶδη λυμαίνονται τή θεία λατρεία και ταιπωροῦν τίς ἀκοές τῶν χριστιανῶν. Δέν ξεκινᾶμε ἀπό τήν ἀντίληψη τῶν ξένων, πού μέ τίς δικές των προϋποθέσεις χαρακτηρίζουν τήν ψαλμωδία μας μουσική τῆς ταβέρνας, ἀλλά αἰσθανόμαστε τήν ἀνάγκη ἐμεῖς οἱ ἴδιοι νά καταλάβουμε και νά ὁμολογήσουμε πῶς ὅ,τι ψάλλουμε στήν Ἐκκλησία δέν εἶναι πάντα ἱερή μουσική. Οἱ «ληροῦντες και περιχάσκοντες» κάτω και στά ψαλτικά στασίδια μπορεί νά «μερακλώνονται», ἀλλά δέν ψάλλουμε στήν Ἐκκλησία για μεράκι, ἀλλά για κατάνυξη.

Τώρα ὑπάρχει τόση αὐθαιρεσία και τόση ἀναρχία, ὥστε εἶναι ἀδύνατο νά περιγράψουμε τί γίνεται κάθε ἑορτή και Κυριακή στίς ἐκκλησίες και τῶν Ἀθηνῶν και τῶν ἄλλων πόλεων. Δέν λέμε για τά χωριά, γιατί ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀφημένοι στό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, και δέν μπορούμε νά ὁμιλοῦμε για ψαλμωδία οὔτε για μουσική. Ἐκεῖ ψάλλουν ὀλωσδιόλου ἐμπειρικά και προσπαθοῦν νά μιμηθοῦν ὄχι πάντα τά καλύτερα πρότυπα πού ἀκοῦν στό ραδιόφωνο ἢ στά κασετόφωνα. Κάποτε ὑπῆρχαν στά χωριά οἱ δάσκαλοι, πού μάζευαν τά παιδιά κάθε Κυριακή στό ψαλτικό ἀναλόγιο, ἀλλά τώρα πιά κανένας δάσκαλος δέν μένει στό χωριό, και ἀπό τήν Παρασκευή τό μεσημέρι ὡς τή Δευτέρα τό πρωί χάνονται ὅλοι.

Για τό χωριό δά μπορούσε νά ἀντιμετωπισθῆ τό πρόβλημα ὄχι μέ τίς δῆθεν Σχολές Βυζαντινῆς Μουσικῆς, πού λειτουργοῦν στίς Μητροπόλεις, ἀλλά μέ κασέτες. Νά γραφοῦν σέ κασέτες ὠρισμένα ἀπαραίτητα πράγματα και νά δοθοῦν σέ κάθε χωριό. Οἱ ἐφημέριοι δά εἶναι ὑποχρεωμένοι νά τά μάθουν πρακτικά και νά τά διδάξουν στά παιδιά τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου, ἀλλά και σέ ὅσους κά-

νουν τόν ψάλτη στό χωριό. Κάτι δά μπορέσουν νά μάθουν και τέλος πάντων δά ἀκούσουν μερικά πράγματα, πῶς πρέπει νά λέγονται και νά ψάλλονται. Τό ζήτημα εἶναι τί δά γραφῆ και πῶς δά γραφῆ στίς κασέτες, ὥστε νά διαδοθῆ ἕνας γνήσιος τρόπος βυζαντινῆς ψαλμωδίας και σιγά - σιγά νά δημιουργηθῆ μιᾶ παράδοση. Ἡ ἐγγραφή στίς κασέτες δέν εἶναι ἀπλό και εὔκολο πράγμα, ὅσο φαίνεται· δά χρειασθῆ μελέτη για τό τί δά ἐγγραφῆ και πῶς δά ἐγγραφῆ και ποιός δά ψάλλῃ και ποιό δά τόν καθοδηγήσουν και κατά πόσο ὁ κάθε ψάλτης δά εἶναι πρόθυμος νά δεχθῆ ὑποδείξεις. [...]

(†) Μητροπολίτης Σερβίων και Κοζάνης
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ